

המחלקה ללימודי ארץ ישראל

לימודים לתואר BA ולתואר MA*

שנתון תשע"ט

*הענקת התואר השני (MA) מותנית באישור המועצה להשכלה גבוהה

המחלקה ללימודי ארץ – ישראל

ראש המחלקה

ד"ר ראובן גפני

חברי הסגל האקדמי:

פרופ' חבר

פרופ' מרדכי אביעם, פרופ' חיים בן דוד, פרופ' זאב דרורי, פרופ' נמרוד לוז.

מרצה בכיר

ד"ר יעקב אשכנזי, ד"ר גיורא גודמן, ד"ר ראובן גפני.

מרצה

ד"ר אפרת קנטור.

עמיתי הוראה

פרופ' חיים גורן, ד"ר מיכאל אוזבד, ד"ר רם בוכניק, מר רמי זיתוני, ד"ר , ד"ר חיה כץ, ד"ר ראמוז עיד, ד"ר הדס רייזר, ד"ר דינה שלם, ד"ר עידן קופלר, ד"ר שי לוי, ד"ר פלג-אן שלי

רכזת המחלקה

גבי לילי קדם

טל: 046653728

פקס: 077-5653728

שעות הקבלה: ימים א-ה: 09:30-12:00; 13:30-15:00

במרכז ללימודי ארץ ישראל, במתחם תחנת הרכבת ההיסטורית בצמח

דוא"ל: lily@kinneret.ac.il

תכנית הלימודים לתואר ראשון (BA) בלימודי ארץ-ישראל

מטרת הלימודים

תכנית הלימודים בלימודי ארץ-ישראל במכללה האקדמית כנרת, נועדה להפגיש את הלומדים בה עם נופה האנושי והטבעי של הארץ, לתקופותיה ואזוריה, ובמיוחד עם אלו שבמרחביה הצפוניים. הלימודים מתקיימים תוך שילוב בין השיעורים בכיתות, סיורים לימודיים, קמפוסים מחקריים באזורים שונים ברחבי הארץ, השתתפות בחפירות ארכיאולוגיות, בסקרים ארכיאולוגיים, ביקורים בארכיונים ומוזיאונים מגוונים.

לצד הלימודים לתואר האקדמי, מתקיים במכללה קורס מורי דרך של משרד התיירות, שאותו ניתן לשלב במערכת השעות של התוכנית האקדמית.

מבנה תוכנית הלימודים

מבנה התכנית מותאם לדרישות הקבלה ללימודי התואר השני בלימודי ארץ-ישראל באוניברסיטאות השונות. כן מספקת התכנית בסיס ידע רחב לסטודנטים שיהיו מעוניינים להמשיך בלימודים (לאחר השלמות שוליות בלבד) לתארים מתקדמים בתחומים משיקים דוגמת גיאוגרפיה, היסטוריה וארכיאולוגיה. התכנית בנויה מ-120 נ"ז שהן 60 שעות שבועיות סמסטריאליות, המתפרשות על פני 6 סמסטרים (כ-20 נ"ז לסמסטר) ובסה"כ 3 שנים (לא כולל לימודי אנגלית).

תוכנית הלימודים מחולקת לשלוש חטיבות לימוד (הסבר על מהות החטיבות בעמ' הבא): אדם ועבר (היסטוריה וארכיאולוגיה של ארץ ישראל); אדם ומדינה (התיישבות, חברה, תרבות ופוליטיקה בארץ ישראל המודרנית) אדם ונוף (טבעה ונופיה של ארץ ישראל). התכנית כוללת מספר קורסי מבואות המוגדרים כחובה לימודית (בשנה א'), קורסים רגיונאליים, קמפוסים מחקר, שיעורי בחירה (בשנים ב-ג) וסמינריונים (בשנה ג).

בשנה א' לומדים הסטודנטים במסגרת קורסי חובה ולימודי עזר בלבד. החל משנה ב' בוחרים הסטודנטים בשתי חטיבות התמחות עיקריות מתוך השלוש. בכל אחת משתי החטיבות שבחרו, לומדים הסטודנטים בשנים ב' ו-ג' קורסי בחירה בהיקף של 20 נ"ז. בחטיבה השלישית ילמדו קורסי בחירה בהיקף של 12 נ"ז בלבד. בשנים ב+ג ישתתפו הסטודנטים ב-3 קורסים רגיונאליים ובשני קמפוסים מחקריים (אחד בכל חטיבת התמחות) לפחות. בשנה ג ילמדו הסטודנטים בשני סמינריונים (אחד בכל חטיבות התמחות) ובמהלכם יכתבו ויגישו שתי עבודות סמינריוניות, שהינן תנאי לקבלת התואר.

בנוסף לכך, חובה על כל סטודנט, החל משנה ב', ללמוד 4 נ"ז של קורסי בחירה כלליים מתוך מאגר קורסי הבחירה המוצע בבית הספר למדעי החברה והרוח.

סיורים: במהלך הלימודים משתתפים הסטודנטים בעשרות סיורים, המהווים חלק בלתי נפרד מתכנית הלימודים, ומותאמים לתכני הלימודים בקורסים השונים. ההשתתפות בסיורים היא חובה ומהווה מרכיב בציון הקורס. הסיורים נערכים בימי חמישי (שבהם אין מתקיימים במחלקה לימודים אחרים). על סיורים שיתקיימו ביום אחר תצא הודעה מוקדמת. הסטודנטים מתבקשים לקרוא בעיון את תקנון הסיורים של המחלקה.

עלות הלינה והאוכל בקמפוסים המחקריים הינה על חשבון הסטודנט (ואולם היא מוזלת וקבוצתית, מטבע הדברים).

יציאה לסיורים תעשה בצורה מרוכזת ממתחם המחלקה ללימודי ארץ ישראל – לא ניתן להגיע ברכבים פרטיים

כל הסטודנטים לנים באותו אתר לינה (לא ניתן ללון אצל חברים או כל חלופה אחרת ביציאה לקמפוסים)

פטורים מלימודים קודמים בתואר שני

פטורים מלימודים קודמים יינתנו על סמך לימודים לתואר שני (לא יינתנו פטורים על סמך לימודי תואר ראשון). היקף הפטורים לא יעלה על 12 נקודות זכות, לא יינתנו פטורים בקורסי סמינר.

הסבר על חטיבות ההתמחות:

חטיבת אדם ועבר

חטיבת אדם ועבר עוסקת בנופי התרבות של ארץ ישראל בעת העתיקה תוך שימוש בממצא החומרי המעודכן מחפירות ארכיאולוגיות ותוך היכרות מעמיקה עם הספרות העתיקה. המגמה מציעה קורסי בחירה בארכיאולוגיה מקראית, ארכיאולוגיה קלאסית, היסטוריה וגיאוגרפיה היסטורית של ארץ-ישראל. בוגרי החטיבה יקבלו כלים לקריאה ביקורתית של מקורות ראשוניים ולהתמודדות ביקורתית עם הממצא הארכיאולוגי העדכני דרך חפירות ארכיאולוגיות באתרים שנחפרים על ידי מורי החטיבה ותוך ביקור באתרים אחרים ובמוזיאונים.

חטיבת אדם ומדינה

הלימודים בחטיבת אדם ומדינה, מתמקדים בקורותיה של ארץ ישראל מאז תחילת המאה ה-19 ועד ימינו. זאת, תוך הכרות מעמיקה ומעקב אחר התהליכים הדרמטיים שהתחוללו בארץ, בתקופה זו, ושהפכו מחבל ארץ מוזנח הממוקם בשולי האימפריה העות'מאנית, למוקד בין-לאומי של עניין דתי, מדיני וגיאו-פוליטי. במסגרת זו נעקוב אחר צמיחתה וגיוונה של אוכלוסיית הארץ החל בראשית המאה ה-19; ביצירתם של דגמי ההתיישבות החדשים, ובהשפעתה של התנועה הציונית על נוף הארץ; במאפייניה הייחודיים של תקופת המנדט ובמאבק הלאומי היהודי-ערבי שהתחולל בה, בתקופה זו, וכמובן גם בדמותה ובמאפייניה החברתיים, תרבותיים ופוליטיים של מדינת ישראל מאז הקמתה.

חטיבת אדם ונוף

חטיבת אדם ונוף שמה לה למטרה להעניק לתלמידי המחלקה ידע תיאורטי להבנת המאפיינים הפיזיים והביזויים של נופי הארץ. דגש חזק ניתן בחטיבה על הבנת הקשר בין המערכות הטבעיות למערכות האנושיות. החטיבה מציעה מגוון קורסים העוסקים באתגרים של שימור מגוון הנופים של הארץ, לרבות המגוון הביולוגי ושירותי המערכת האקולוגית בתנאים של פיתוח מואץ. במסגרת החטיבה ילמדו קורסים מתחום הגיאוגרפיה הפיזית לצד קורסים באקולוגיה ובלמודי סביבה וכן קורסים העוסקים בנופי החי והצומח של הארץ.

מבנה תכנית הלימודים לתואר BA בלימודי ארץ-ישראל:

סיווג:	הערות:	נ"ז:
מבאות	קורסי חובה בשנה א	40
שיעורי בחירה	שיעורי הבחירה כלולים בתוכנית, ויבחרו בהתאם לחטיבות הבחירה: 20 נ"ז בכל אחת מחטיבות ההתמחות, 12 נ"ז בחטיבה השלישית (בשנים ב-ג).	52
קורסים רגיונאליים	קורס המתמקד בחבל ארץ אחד, ובוחרו אותו מכלל ההיבטים הנלמדים בתוכנית: היסטוריה, ארכיאולוגיה, סביבה, התיישבות וחברה (בשנים ב-ג)	12
קמפוסים מחקריים	קורס מרכז בן מספר ימים העוסק בחקר סוגיות שונות מתחומי הלימוד בתוכנית, ומשלב בתוכו עבודה מחקרית בשדה. הסטודט חייב להשתתף לפחות בקמפוס אחד בכל חטיבת התמחות (בשנים ב-ג)	4
קורסי בחירה	ייבחרו מתוך קורסי הבחירה המוצעים במחלקות ביה"ס למדעי החברה והרוח (בשנים ב-ג)	4
סמינריון	שני סמינריונים – אחד בכל חטיבת התמחות (בשנה ג)	8
סה"כ		120

- סטודנט חייב לקבל "פטור" מלימודי אנגלית עד סוף שנה ב'. במידה ולא יקבל פטור ילמד בשנה ג' אנגלית בלבד.
- בנוסף, תנאי מעבר משנה לשנה הם עמידה בציון ממוצע של 65. קבלת התואר בסיומן של שלוש שנים מותנית בציון ממוצע העומד על לא פחות מ- 65. בממוצע נמוך מזה לא ניתן יהיה לקבל את התואר.
- סטודנט חייב לסיים את חוק לימודיו לתואר ראשון תוך 6 שנים.

פירוט תכנית הלימודים לתואר BA בלימודי ארץ-ישראל

קורסי חובה- שנה א

ש"ס	נ"ז	סוג הקורס	שם הקורס	קוד הקורס
2	2	שעור	הדרכה ביביליוגרפיה וכתביה מדעית	0251011-00
2	2	שעור	מבוא לפריהיסטוריה של ארץ ישראל	0251021-00
2	2	שעור	מבוא לאקולוגיה	0251031-00
2	2	שעור	מבוא לתורת האקלים	0251041-00
2	2	שעור	מבוא לדתות	0251051-00
2	2	שעור	נופי צומח בארץ ישראל	0251061-00
2	2	שעור	גיאוגרפיה פיסית של ארץ ישראל א- יסודות הגיאולוגיה והגיאומורפולוגיה	0251071-00
2	2	שעור	גיאוגרפיה פיסית של ארץ ישראל ב- גיאוגרפיה רגיונאלית של א"י	0251081-00
2	2	שעור	תולדות ארץ-ישראל בתקופת המקרא א	0251091-00
2	2	שעור	תולדות ארץ ישראל בתקופת המקרא ב	0251101-00
2	2	שעור	תולדות ארץ-ישראל בתקופת הבית השני, המשנה והתלמוד א	0251111-00
2	2		תולדות ארץ-ישראל בתקופת הבית השני, המשנה והתלמוד ב	0251121-00
2	2	שעור	ארץ ישראל תחת השלטון המוסלמי א	0251131-00
2	2	שעור	ארץ ישראל תחת השלטון המוסלמי ב	0251141-00
2	2	שעור	תולדות ארץ ישראל בעת החדשה א	0251151-00
2	2	שעור	תולדות ארץ ישראל בעת החדשה ב	0251161-00
2	2	שעור	ארכיאולוגיה הלנסטית רומית ביזנטית של א"י א	0251171-00
2	2	שעור	ארכיאולוגיה הלנסטית רומית ביזנטית של א"י ב	0251181-00
2	2	שעור	מדינת ישראל עשורים ראשונים א	0251191-00
2	2	שעור	מדינת ישראל עשורים ראשונים ב	0251201-00

	40	נ"ז	
--	----	-----	--

קורסי בחירה לפי חטיבות התמחות - שנה ב' וג'

ש"ס	נ"ז	סוג הקורס	שם הקורס	קוד הקורס
אדם ועבר – הסטוריה וארכיאולוגיה של ארץ ישראל				
2	2	שעור	נזירים ומנזרים בארץ ישראל	0252011-00
2	2	שעור	ראשית הנצרות בארץ ישראל	0252021-00
2	2	שעור	הנצרות בארץ הקודש	0252031-00
4	4	שעור	חפירה לימודית	0252049-00
2	2	שעור	ישראל, יהודה והאימפריה האשורית	0252071-00
2	2	שעור	חיי העיר בארץ ישראל בתקופה הרומית ביזנטית	0252081-00
קמפוסים מחקריים				
2	2	קמפוס	קמפוס מחקרי- מוזיאונים ארכיאולוגיים בא"י	0252099-00
2	2	קמפוס	קמפוס מחקרי-בתי כנסת קדומים בארץ ישראל	0252059-00
אדם ונוף - טבעה ונופיה של ארץ ישראל				
2	2	שעור	אדם ומדבר בארץ ישראל	0253011-00
2	2	שעור	אדם וחיות אחרות	0253021-00
2	2	שעור	ארכיאולוגיה של נוף וסביבה	0253031-00
2	2	שעור	אדם ונוף: תמורת בנופי הארץ בלחצי האדם	0253041-00
2	2	שעור	שימור המורשת התרבותית	0253051-00
2	2	שעור	שינוי אקלים עולמי ומקומי	0253061-00
2	2	שעור	שימור אתרים – קורס מסייר	0253079-00
2	2	שעור	גידולים חקלאיים בארץ ישראל על בסיס הרקע הפיזי	0253121-00
קמפוסים מחקריים				
2	2	קמפוס	קמפוס מחקרי – מדבר יהודה	0253089-00
2	2	קמפוס	קמפוס מחקרי – חופים: שמירת משאבי טבע ונוף במישור החוף של ארץ ישראל	0253099-00

אדם ומדינה – חברה, תרבות ומדינה בארץ ישראל בעת החדשה				
2	2	שעור	החברה הערבית בארץ ישראל	0254011-00
2	2	שעור	ספורט בא"י במאה ה-20 תרבות, לאומיות ופוליטיקה	0254021-00
2	2	שעור	בין עזה לפקיעין: קהילות יהודיות בארץ ישראל במאה ה"ט	0254031-00
2	2	שעור	מדינה אחת פעמיים ים א- סוגיות פוליטיות וחברתיות בארץ ישראל	0254041-00
2	2	שעור	מדינה אחת פעמיים ים ב- סוגיות פוליטיות וחברתיות בארץ ישראל	0254051-00
2	2	שעור	"ונכדתי אומרת יש לי מבחן בשואה" משואה לתקומה ומה שביניהם.	0254061-00
2	2	שעור	אסלאם, לאומיות ומשבר המודרניות	0254071-00
קורסים רגיונאליים				
2	2	קמפוס	קמפוס מחקרי – אצבע הגליל: קונפליקטים מדיניים אזוריים וסביבתיים	0254089-00
2	2	קמפוס	קמפוס מחקרי – מזון למחשבה: אוכל במרחב הישראלי	0254099-00
קורסים רגיונאליים				
2	2	שעור	רגיונאלי גליל א	0255011-00
2	2	שעור	רגיונאלי גליל ב	0255021-00
2	2	שעור	רגיונאלי דרום א	0255031-00
2	2	שעור	רגיונאלי דרום ב	0255041-00
2	2	שעור	רגיונאלי עמקי הצפון א	0255051-00

2	2	שעור	רגיונאלי עמקי הצפון ב	0255061-00
---	---	------	-----------------------	------------

סמינריונים - שנה ג

קוד הקורס	שם הקורס	סוג הקורס	נ"ז	שש"ס
אדם ועבר				
סמינריונים *				
0252106-00	סוגיות נבחרות בנופי התרבות של א"י בעת העתיקה		4	4
אדם ונוף				
סמינריונים *				
0253106-00	סוגיות נבחרות בנוף וסביבה		4	4
אדם ומדינה				
סמינריונים *				
0254106-00	ההתיישבות במעבר מיישוב למדינה		4	4

רשימת הקורסים לתואר ראשון בתשע"ט

שנה א'

הדרכה ביבליוגרפית וכתיבה מדעית

הקניית כלים להתמודדות עם מגוון כלי העזר האקדמיים לכתיבה מדעית; שימוש בספריה ובמאגרי מידע ממוחשבים; קריאה מודרכת של מחקרים מדעיים; עבודה עם מקורות ראשוניים ומשניים; שילוב המקורות בעבודה; עיבוד וארגון החומר; עריכת עבודה ברמה אקדמית נאותה.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 0251011-00 ד"ר ראובן גפני ג' 12:00-13:30

מבוא לפרהיסטוריה של ארץ ישראל

הקורס יסקור את ראשית הופעת האדם, תוך הדגשת המצאות בולטות: החל מהופעת הכלים הראשונים באפריקה (לפני כמיליון וחצי שנים), המשך בהופעת האדם המודרני ועד ראשית הבנייה וביית החי והצומח. במהלך הקורס יושם דגש על לימוד תמורות בתרבויות הקדומות ועל איפיון שלהן בעזרת הממצא הארכאולוגי. כן יושם דגש על הכרת שיטות המחקר המסייעות לקבוע את גיל השכבות והממצאים באתרי החפירות לאורך ציר הזמן. דגש נוסף יושם על הסביבה ועל מזונו של האדם וכן על דרכי ההתנהגות האנושית שאפשרו לקדמונים לשרוד בתנאי סביבה משתנים. כל זאת, תוך תיאור ממצאים עדכניים מחפירות ארכאולוגיות בישראל ובעולם ובמיוחד מאתרים לאורכו של בקע הירדן.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 0251021-00 ד"ר דינה שלם ד' 18:00-19:30

מבוא לאקולוגיה

תחום מדע האקולוגיה עוסק ביחסי הגומלין בין אורגניזמים לסביבתם, ובגורמי הפיזור והתפוצה של המינים בטבע. מטרת הקורס להקנות ללומדים ידע והבנה של עקרונות בסיסיים בתחום. הרובד האקולוגי מהווה את היסוד ללימודי הסביבה במחלקה, ומקנה הבנה טובה יותר של הגורמים המעצבים את תפרושת ההתיישבות והחקלאות בארץ. הנושאים העיקריים הנלמדים בקורס הם: זרימת האנרגיה ומחזור החומרים בטבע; רמות המורכבות בטבע; המגוון הביולוגי ושירותי המערכת האקולוגית; ההרכב והתפקוד של המערכות האקולוגיות; הגורמים המעצבים את המערכות האקולוגיות בישראל; ממשק ושמירת טבע.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 0251031-00 ד"ר עידן קופלר 18:00-19:30

מבוא לתורת האקלים

מטרת הקורס היא להקנות לסטודנט ידיעה והבנה של יסודות הקלימטולוגיה והמטאורולוגיה. במסגרת הקורס ייחשף הסטודנט לתופעות, לגורמים ולתהליכים הפיסיים המשפיעים על תנאי האקלים על פני כדור הארץ ולמגוון האזורים האקלימיים.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 0251041-00 ד"ר הדס רייזר ד' 10:00-11:30

מבוא לדתות

הקורס יעסוק בדתות ארץ-ישראל. בחלקו הראשון יילמד המסד התאורטי למדע הדתות באמצעות היכרות עם מושגי הייסוד בהיסטוריה, בסוציולוגיה, באנתרופולוגיה, בפסיכולוגיה, בפנומנולוגיה ובפילוסופיה של הדת. בחלק השני נערוך – על בסיס המסד התאורטי – היכרות עם דתות ארץ-ישראל ועם השפעתן על עיצוב הנוף הדתי של ארץ-ישראל.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א 0251051-00 פרופ' נמרוד לוז ד' 10:00-11:30

נופי צומח בארץ ישראל

הקורס יקנה ידע בסיסי על עולם הצמחים והבנת המאפיינים של חברות הצומח בארץ. הסטודנטים/יות הלומדים/ות בקורס יכירו את מבנה הצמח וחלקיו, קרי מערכת השורשים, הגבעול, העלים ומערכת הרבייה. הקורס סוקר את הרקע הפיטוגאוגרפי והאקולוגי למאפייני חברות הצומח בבתי הגידול השונים בארץ. ניתן דגש למאפייני בית הגידול וההתאמות האקולוגיות של הצמחים לבית גידולם. דגש מרכזי ניתן לבית הגידול ההררי היס תיכוני ולמדבר. כמו כן נלמדים גם בתי הגידול המיוחדים, החרמון, חולות מישור החוף ובתי גידול לחים. הקורס כולל סיור חובה, וההערכה נעשית על בסיס מבחן בלבד.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 0251061-00 ד"ר- עידן קופלר ג' 12:00-13:30

גיאוגרפיה פיסית של ארץ ישראל א' – יסודות הגיאולוגיה והגיאומורפולוגיה

הקורס מקיף את התהליכים הראשיים של היווצרות כדור-הארץ, את החומרים השונים המרכיבים אותו, ומציג חלק מהשיטות בהן משתמשים כדי להשיג מידע זה. במסגרת הקורס נבחן באופן מעשי חלק מהסלעים השונים המרכיבים את הכדור, על מנת להכיר את המאפיינים הייחודיים של חומרי היסוד השונים.

הפן הגיאולוגי יעסוק בראשית דרכו של הכדור והתפתחותו עד מצבו הנוכחי; סביבות היווצרות של סלעים מגמתיים, סלעי משקע וסלעים מטמורפיים וטקטוניקה, בעוד הפן הגיאומורפולוגי יתמקד בתהליכי עיצוב פני-השטח, התהליכים הפועלים עליהם כיום ואלה שפעלו עליהם בעבר עם דגש על נושא הקרקעות, סחיפה ובליה.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 0251071-00 מר רמי זיתוני ד' 30 08:00-09:30

גיאוגרפיה פיסית של ארץ ישראל ב' – גיאוגרפיה רגיונאלית של ארץ-ישראל

הקניית ידע מקיף בגיאולוגיה ובגיאומורפולוגיה של ארץ ישראל. על סמך היסודות שנלמדו בחלק א' של הקורס, נבחן את הגיאולוגיה והגיאומורפולוגיה בארץ ישראל, ונראה כיצד הן באות לידי ביטוי. נעבור על ההיסטוריה הגיאולוגית של ארץ ישראל ועל התפתחות הנוף בה לאורך כל הסרגל הגיאולוגי מראשיתו. נבחן תופעות ייחודיות באזורים השונים, ונכיר את דרכי את היווצרותן ומופעהן בשטח.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 0251081-00 מר רמי זיתוני ד' 30 08:00-09:30

תולדות ארץ ישראל בתקופת המקרא א'

מטרת הקורס להקנות לתלמיד ידע על תולדות הארץ החל משלהי התקופות הפרהיסטוריות ועד לסוף תקופת הברונזה המאוחרת. במסגרת הקורס נכיר את תולדותיה של הארץ החל מן המהפכה החקלאית ששינתה את פניה של החברה הפרהיסטורית ועד לסוף תקופת הברונזה המאוחרת, ערב כינונה של הישות הישראלית. נדון במקורות ההיסטוריים המתייחסים לכנען קודם לתקופת ההתנחלות הישראלית וכן נתוודע לממצא הארכיאולוגי שמקורו בתקופות אלו. יחסי הגומלין שבין שני תחומי דעת אלו יפתחו בפני הסטודנטים צוהר להכרת מרקם החברה בארץ וסביבותיה. בנוסף, יכירו את המהות והמבנה של עיר-מדינה טיפוסית בתקופת הברונזה התיכונה והמאוחרת, את המערכת הכלכלית הבינלאומית והמקומית, ויבינו את חשיבות האירועים בארץ ומחוצה לה בשלהי תקופת הברונזה המאוחרת כגורמים מכריעים ביצירת המערך הפוליטי-חברתי בראשית תקופת הברזל.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 0251091 ד"ר חיה כץ ד' 30 14:00-15:30

תולדות ארץ ישראל בתקופת המקרא ב'

בקורס נעסוק בתולדות הארץ החל מראשיתה של תקופת הברזל א' ועד לסופה של תקופת הברזל ב'. הקורס יתמקד במקורות ההיסטוריים (מקראיים וחוץ מקראיים) ובמצא הארכיאולוגי המתייחסים להתהוות עם ישראל, תרבותו, זהותו ותולדותיו. פרק הזמן בו יעסוק הקורס הוא מסוף המאה השלוש עשרה לפנה"ס ועד לשנת 586 לפנה"ס עם חורבנה של ממלכת יהודה. במהלך הלימוד נתמודד עם סוגיות הנמצאות כיום בחזית המחקר העוסק בתקופת המקרא בהן התהוות ישראל הקדום וכינון המלוכה בישראל ויהודה.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 0251101-00 ד"ר חיה כץ ד' 30 14:00-15:30

תולדות ארץ-ישראל בתקופת הבית השני, המשנה והתלמוד א'

הקורס יעסוק בתולדות הארץ בתקופת הבית השני, תוך הכרת התהליכים המרכזיים שהשפיעו על נופה האנושי והפיזי של ארץ-ישראל: התקופה הפרסית הלניסטית.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 0251111-00 פרופ' חיים בן דוד ג' 30 08:00-09:30

תולדות ארץ-ישראל בתקופת הבית השני, המשנה והתלמוד ב'

הקורס יעסוק בתולדות הארץ בתקופת הבית השני, תוך הכרת התהליכים המרכזיים שהשפיעו על נופה האנושי והפיזי של ארץ-ישראל: התקופה הרומית ביזנטית

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 0251121-00 פרופ' חיים בן דוד ג' 30 08:00-09:30

ארץ-ישראל תחת השלטון המוסלמי א'

קורס זה מציג את המסגרת ההיסטורית הפוליטית של המרחב המזרח תיכוני תוך התמקדות במרחב הארץ ישראלי מכניסת הכוחות המוסלמים בעשור הרביעי של המאה השביעית לספירה לשלהי שלטונה של האימפריה העוסמאנית בראשית המאה העשרים. במסגרת הקורס ינתן דגש להכרת האסלאם ומחוללו הנביא מחמד והבטים שונים המייחדים את הציוויליזציה המוסלמית והשפעותיה על האזור. הקורס עוקב אחר התמורות באופיו התרבותי דתי של האזור מכניסת האסלאם, מציג את התקופות ההיסטוריות העיקריות ופותח צהר גם לחשיבותה של תרבות חומרית ותיאוריה ללימוד ההיסטוריה. בנוסף להכרת המסגרת הפוליטית וההיסטורית נעסוק בדרכים שונות (מתודולוגיות) ללימוד תקופה רחבה זו ונכיר סוגי מקורות שונים שיכולים לסייע לכם בהמשך צעדיכם ובהתאם לנושאים וסוגיות שיעניינו אתכם. הקורס יעסוק אם כן בהכרת ההיסטוריה של העולם המוסלמי והתפתחות הציוויליזציה המוסלמית והצגת התמורות במרחב הארץ ישראלי כחלק מעולם רחב זה.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-251131 פרופ' נמרוד לוז ד' 17:30-16:00

ארץ-ישראל תחת השלטון המוסלמי ב'

כיבושה של ארץ ישראל במהלך המאה השביעית לסה"נ היא מפנה היסטורי רב משמעות בתולדות האזור. בקורס זה נבחן את התמורות בהיסטוריה המקומית מראשית הכיבוש המוסלמי ועד לשלהי התקופה הממלוכית ב1517. נעסוק בסוגיות נבחרות שיציגו את המאפיינים המרכזיים בתולדותיה של ארץ ישראל בתקופה זו. במסגרת הקורס נסקור את התקופות ההיסטוריות המרכזיות והמאפיינים הייחודיים לכל תקופה. כך תסקרנה תקופת הכיבוש וימי שלטונם של הח'ליפים הראשונים, נציג את ייחודיותה של הח'ליפות האמיית ותרומתה הייחודית למרחב הארץ ישראלי ונבחן את השינויים המרכזיים שהתרחשו עד לשלהי התקופה המוסלמית הקדומה וחדירתם של הצלבנים למרחב. בהמשך נעסוק בסוגיות נבחרות מתולדות הממלכה הצלבנית והממצא החומרי הייחודי לה ונחתום בסקירת התגובות המוסלמיות לחדירה הנוצרית לאזור דרך ההיסטוריה המורכבת של התקופות האיובית והממלוכית.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0251141 פרופ' נמרוד לוז ד' 17:30-16:00

תולדות ארץ ישראל בעת החדשה א'

מטרת קורס זה היא בחינה וניתוח של מגוון רחב ככל האפשר של תהליכים מדיניים, כלכליים, חברתיים ותרבותיים, שעיצבו את ההיסטוריה של ארץ ישראל בעת החדשה. הקורס מתמקד בהתרחבות ההשפעה המערבית בשלהי התקופה התקופה העות'מאנית ובראשית תקופת השלטון הבריטי בארץ ישראל.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0251151 ד"ר גיורא גודמן ג' 11:30-10:00

תולדות ארץ ישראל בעת החדשה ב'

מטרת קורס זה היא בחינה וניתוח של מגוון רחב ככל האפשר של תהליכים מדיניים, כלכליים, חברתיים ותרבותיים, שעיצבו את ההיסטוריה של ארץ ישראל בתקופת המנדט הבריטי. הקורס מתמקד בהתפתחות החברה הערבית ובהתיישבות היהודית תחת השלטון הבריטי. כמו כן, הוא דן במאבק השליטה בארץ ישראל בין הבריטים, הערבים והיהודים, שסופו בפרוץ מלחמה כוללת ב-1948.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0251161 ד"ר גיורא גודמן ג' 11:30-10:00

ארכיאולוגיה הלניסטית – רומית – ביזנטית של ארץ ישראל א'

בשיעור זה נציג את הארכיאולוגיה הקלאסית של העולם היווני-רומי בתקופות ההלניסטית והרומית הקדומה. נעסוק בעיקר בממצא הארץ-ישראלי עם התייחסות לתרבות החומרית מהעולם הקלאסי. נלמד על התכנון העירוני ההלניסטי והרומי, הפוליס, ומכלול מבני הציבור המצויים בו. ינתן סקירה על מבני הפולחן, מקדשים, ובתי כנסת קדומים. נציג גם ממצאים ארכיאולוגיים המרחיבים את ידיעותינו אודות אירועים היסטוריים חשובים בא"י בתקופות אלו וגם ממצאים בעלי חשיבות עולמית כמו מגילות ים המלח.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0251171 ד"ר מיכאל אוזבנד ג' 15:30-14:00

ארכיאולוגיה הלניסטית – רומית – ביזנטית של ארץ ישראל ב'

בשיעור זה נציג את הארכיאולוגיה הארץ-ישראלית בתקופות הרומית והביזנטית. נלמד על בתי כנסת, כנסיות, וקבורה וגם בממצא קטן כגון כלי חרס, נומיסמטיקה ועוד. נעסוק גם בתחום של הארכיאומטריה והתרומה של המדעים בארכיאולוגיה להבנת החברה בארץ ישראל והיחסים בין העיר לכפר ובין קבוצות אתניות שונות. נציג גם ממצאים ארכיאולוגיים המרחיבים את ידיעותינו אודות אירועים היסטוריים חשובים בא"י בתקופות אלו.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-251181 ד"ר מיכאל אוזבנד ג' 14:00-15:30

מדינת ישראל – עשורים ראשונים א'

בחינה ביקורתית של מגוון תהליכים מדיניים, כלכליים, חברתיים ותרבותיים, שבנו את פני מדינת ישראל בעשורים הראשונים.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0251191 ד"ר אפרת קנטור ג' 16:00-17:30

מדינת ישראל – עשורים ראשונים ב'

היכרות עם שינויים דרמטיים בתחומי הכלכלה, הזהות והטריטוריה שעברה ישראל המתבססת עד ראשית המאה ה-21. התבוננות באפשרויות פוליטיות שלא נבחרו או שנעלמו בדרך.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0251201 ד"ר אפרת קנטור ג' 16:00-17:30

קורסי בחירה שנים ב' וג'**חטיבת התמחות – אדם ועבר- הסטוריה וארכיאולוגיה של ארץ ישראל****נזירים ומנזרים בארץ ישראל**

הקורס יעסוק בהתפתחותיה של תנועת הנזירות בארץ-ישראל, מהמאה הרביעית ועד למאה השביעית. בקורס נערוך היכרות עם הספרות ההגיוגרפית ומחבריה, עם הגיבורים הגדולים של התנועה ועם אלה ששמותיהם פחות מוכרים; עם המרכזים הקדושים שסביב ירושלים ועם הנזירות הכפרית והעירונית במחוזות פחות מקודשים של ארץ-ישראל. ננסה לעמוד על הגורמים להתפתחות התנועה והתפרסותה, על אופן הניהול של המנזרים, על אורחות חייהם ועל עולמם הרוחני והחברתי של הנזירים.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0252011 ד"ר יעקב אשכנזי ד' 08:00-09:30

ראשית הנצרות בארץ ישראל

הקורס יעסוק ברקע החברתי והדתי להולדתה של הנצרות במאה הראשונה לספירה. תוך קריאה ביקורתית במקורות הנוצריים והיהודיים נעמוד על התורה המשיחית של ישו ועל צמיחתה בתוך החברה היהודית והתפשטותה במרחב ההלניסטי רומי ונכיר את דרכי התפשטותה והפיכתה לדת ממוסדת.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0252021 ד"ר יעקב אשכנזי א' 10:00-11:30

הנצרות בארץ הקודש

הקורס יעסוק במופעים הנוצריים בארץ-ישראל ובהפיכת הארץ מפרובינקיה שולית למוקד עניין אימפריאלי וכנסייתי. דגש מיוחד יושם על התקדשות הארץ בכלל וירושלים פרט ועל תנועת הצליינות והבנייה הכנסייתית ששינו את פני הארץ ואת נופה הפיזי והאנושי במהלך המאות ה-5-6 לסה"נ.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0252031 ד"ר יעקב אשכנזי א' 10:00-11:30

חפירה ארכיאולוגית לימודית

שבוע חפירה מודרכת באתר ארכיאולוגי. הקורס כולל שבוע של חפירה לימודית באתר ארכיאולוגי רשמי, תוך הכנה, ליווי והדרכה צמודים של מורי המחלקה. החפירות תתקיימנה בראשית חופשת הקיץ, ובהתאם לתאריכי החפירה שנקבעת בידי צוות החפירה.

4 ש"ס / 4 נ"ז / ח' / 60

ק' 00-0252049 פרופ' מרדכי אביעם - שבוע חפירה בתקופת הקיץ

ישראל יהודה והאימפריה האשורית

מטרת הקורס היא לעמוד על מערכת היחסים שאפיינה את ממלכות ישראל ויהודה במגען עם האימפריה האשורית, החל מן המאה התשיעית לפנה"ס ועד היעלמה של אשור מן הזירה הבינלאומית בסוף המאה השביעית לפנה"ס.

במסגרת הקורס נדון במגע הראשוני שהתקיים בין אשור לישראל, ומאוחר יותר ליהודה. נבחן מה היה מצבן של שתי הממלכות קודם למפגש עם האשורים ומה השתנה בהן בעקבות המפגש. נעסוק באינטרסים האשוריים באזור, ובשאלה עד כמה מומשו אינטרסים אלו בפועל. בכדי לדון בסוגיות אלו נעסוק במקור המקראי, בממצא הארכיאולוגי ובתיעוד האשורי לסוגיו. הנושאים העיקריים שיעלו לדיון הם אידאולוגיה אשורית מלכותית, מדיניות הכיבוש וההגליה האשורית, הכלכלה קודם ולאחר הכיבוש האשורי, השינויים בפולחן בעקבות המגע עם האשורים, מסע סנחריב ויהודה במאה השביעית לפנה"ס.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0252071 ד"ר חיה כץ ד' 30 16:00-17:30

חיי העיר בארץ ישראל בתקופה הרומית ביזנטית

בקורס זה נעסוק בתהליך המיוחד שעבר על ארץ ישראל עם כניסתה לעידן ה"קלאסי" בראשית התקופה ההלניסטית. הופעת מושג ה"פוליס" כמייחד את התרבות העירונית, הובילה תהליך חברתי וארכיטקטוני בתוך תהליכי העיור של ארץ ישראל.

נעקוב אחרי התפתחות התהליך העירוני דרך קריאת מקורות כתובים וניתוח הממצא הארכיאולוגי. הקורס כולל שני ימי סיור בהם נבקר בשתיים מהערים החשובות של ארץ-ישראל בתקופה זו.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0252081 3 ד"ר יעקב אשכנזי ד' 30 10:00-11:30

מוזיאונים ארכיאולוגיים בישראל – קמפוס מחקרי

חפירה ארכיאולוגית מניבה ממצאים רבים. אולם מה קורה ביום שאחרי? מה עולה בגורלם של הממצאים לאחר תום החפירה?

מטרת קורס זה להכיר לסטודנטים (שחלקם אף השתתפו בחפירה וחשפו בעצמם ממצאים שונים) את התהליכים אותם עוברים הממצאים בשלב שלאחר החפירה. במהלך הקורס הסטודנטים יתוודעו למערכות של שימור, אחסון והצגת הממצאים וזאת מתוך הכרתם בשטח בעת ביקור במחסני אוצרות המדינה של רשות העתיקות, מוזיאון ישראל, מוזיאונים מקומיים ואתרים נוספים בהם מוצגים הממצאים (כגון: גן ארכיאולוגי, תצוגה ארכיאולוגית במרכז מסחרי, ומוזיאון בקיבוץ). הסיורים בתצוגות השונות יהוו נקודת מוצא לדיון רחב יותר שיעסוק בסוגיות מורכבות בהן תהליך הנגשת הממצא הארכיאולוגי מתוך תפיסה כי "זכות הציבור לדעת", המוזיאונים המקומיים כביטוי לקשר שבין ארכיאולוגיה וקהילה, הצגת הממצא כחלק מתהליך ההנחלה היוצר זיקה בין ארכיאולוגיה ותפיסת הלאום ועוד.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0252099 ד"ר חיה כץ – שלושה ימי סיור בימי חמישי – מועדי הקמפוס – ראו לוח סיורים

בתי כנסת קדומים בארץ ישראל – קמפוס מחקרי

הכרות עם מוסד בית הכנסת והתפתחותו, מימי הבית השני, דרך תקופת המשנה אל תקופת התלמוד והתקופה הביזאנטית. הקורס יתקיים במתכונת של קמפוס מחקרי (שלושה ימי סיור) ויכלול ביקור ותרגול בשרידי בתי כנסת עתיקים ברחבי הארץ.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

שלושה ימי חמישי – ראו לוח סיורים

ב' 00-0252059 פרופ' חיים בן דוד

חטיבת התמחות – אדם ונוף - טבעה ונופיה של ארץ ישראל

אדם ומדבר בארץ ישראל

חלקים גדולים של ארץ ישראל נמצאים בתחום הצחיח למחצה, ובהתאם לכך הפעילות האנושית לאורך התקופות הושפעה רבות מתנאים סביבתיים אלו. הקורס יתמקד בהבנת יחסי גומלין בין האדם והמדבר, הן בעת העתיקה והן בעת המודרנית. נושאי הקורס יכללו בין השאר הגדרת המערכת הנופית המדברית על מרכיביה השונים; דוגמאות לפעילות אנושית בעבר במרחבי מדבר בארץ ישראל, שילמדו תוך התבססות על מחקרים שבוצעו בסיני, הנגב ומדבר יהודה. החלק האחרון בקורס יעסוק בשינויי אקלים, תהליכי מדבור, התפשטות המדבר והפעילויות לצמצום תופעה זו.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0253011 ד"ר רם בוכניק ג' 30: 11-10:00

אדם וחיות אחרות

לימוד היבטים שונים של תהליך ביות בעלי החיים ומשמעותו הכלכלית והתרבותית בתקופות השונות. במהלך הקורס נעסוק בקשר בין האדם למגוון בעלי החיים אותם רתם לתועלתו (חסרי חוליות כגון דבורים) ובעלי חוליות (דגים, עופות ויונקים). החל מראשית תהליך הביות והחקלאות בתקופות הפרה-היסטוריות, ועד לשימוש בשיטות הנדסה גנטית וניצול חיות מעבדה בימינו.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0253021 ד"ר רם בוכניק ג' 30: 11-10:00

ארכיאולוגיה של נוף וסביבה

שחזור תנאי הסביבה והנוף הקדומים הם בעלי חשיבות עצומה לניטור פני העולם כיום ולמבט צופה פני עתיד. במהלך הקורס ננתח את יחסי האדם והסביבה בעבר, נלמד את תוצאות ניצול היתר של משאבי הסביבה, השפעות שינויי אקלים על חברות אנושיות ועוד. וזאת תוך הצגת העקרונות לחקר הרב תחומי של סביבה טבעית בעת העתיקה. במהלך הלימוד נפגוש מקרי מבחן מהארץ ומהעולם.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0253031 ד"ר רם בוכניק ג' 30: 15-14:00

אדם ונוף: תמורות בנופי הארץ בלחצי האדם

לחצי פעילות אנושית ארוכת שונים מגיעים לידי ביטוי בנוף הארץ. במהלך הקורס נעסוק בשחזור החותם הנופי שהותירו תרבויות קדומות תוך התמקדות בלימוד יחסי הגומלין בין החברות האנושיות לנוף הטבעי שסבב אותם והיווה כר לפעילותם. הקורס יתמקד בלימוד טביעת החותם האקולוגית שהותיר האדם בארץ ישראל בתקופות השונות. כלי החקר המרכזיים שיישעו לנו הם ענפי ידע מדעיים מגוונים ובהם - אנתרופולוגיה משווה, ארכיאולוגיה ניסויית, ארכיאולוגיה, ארכיאובוטניקה, ארכיאוזואולוגיה ועוד, בעזרתם ננסה לשחזר את פניה של הסביבה הקדומה ואת מקומן של חברות אנושיות במארג הנופי בתקופות השונות.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ס' / 60

ב' 00-0253041 ד"ר רם בוכניק ג' 30: 15-14:00

שינוי אקלים עולמי ומקומי

חקר שינויי אקלים התפתח מאוד בשנים האחרונות ומעסיק רבות את הקהילה המדעית, המדינית-פוליטית התקשורתית ועוד. במסגרת הקורס נכיר מושגים ותופעות כמו: אי וודאות אקלימית, תקופות הקרח, אפקט החממה, חורף גרעיני, מדבור, עליית מפלס פני הים אל ניניו וכו'. נתייחס להשפעות ותופעות שינויי האקלים על מערכות אקולוגיות ואנושיות, ונבחן את דרכי ההתמודדות איתן.

מטרת הקורס שהסטודנט ירחיב את תחומי הידע שלו בנוגע לשינויי האקלים בעבר ובהווה וינתח את החששות של החוקרים להשפעות העתידיות על אזורים שונים בעולם ובכללן בישראל בפרט.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0253061 ד"ר הדס רייזר ד' 30: 09-08:00

שימור אתרים

רבגוניותם ומספרם הגדול של אתרי מורשת ונופי התרבות בארץ משקפים את קשת הקהילות האתניות והתרבויות בארץ, מספרים לנו על זהותנו כיום, על עברנו ועל היווצרות של הנוף הישראלי. האתרים הללו, הינם משאב פיזי מתכלה. הם פגיעים ביותר ומאוימים על ידי הטבע והאדם, תהליכי פיתוח מואצים, זיהום, גידול באוכלוסייה, לחצי תיירות ופעולות פיתוח לא מבוקרות.

מטרת השימור להוריש את האתרים לדורות הבאים. זהו אינטרס לאומי ועניין משותף לגורמים ומוסדות ציבור רבים. תהליך השימור מבוסס על אתיקה ועקרונות הכוללים סדרת פעולות שמטרתן להעניק לאתרים שימוש חדש ולהבטיח את השימור של ערכיהן התרבותיות. הקמפוס נועד להכיר את מנגנון השימור בישראל, להבין את תהליך השימור, להכיר מושגי בסיס בשימור ולהכיר מגוון אתרים ודילמות המלוות את שימורם.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60 - שלושה ימי סיור – ראו לוח סיורים
ב' 00-0253071 ד"ר פלג-אן שלי

גידולים חקלאיים בארץ ישראל על בסיס הרקע הפיזי

במהלך השנים האחרונות נערכו בארץ עבודות מחקר בתחומים שונים שעניינן הגידולים החקלאיים העיקריים בארץ ישראל הקדומה. נכתבו עבודות אודות גידולי הדגן השונים, נעשו נסיונות בהבנת שיטות ייצור היין בגתות על סמך הממצא הארכיאולוגי ונעשו סיכומים אודות מתקני ייצור השמן השונים. בקורס נעסוק במידע זה שהצטבר על הרקע הגיאוגרפי של א"י לחבליה ונלמד להכיר את מתקני הייצור השוני ודרך עבודתם.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0253121 פרופ' מרדכי אביעם ד' 10:00-11:30

מדבר יהודה – קמפוס מחקרי

מדבר יהודה הוא חבל הארץ הנמצא בין אזור הרי יהודה במערב לבין אזור המצוקים שלפני בקעת ים המלח, ומהווה את אזור השיפולים המזרחיים של הרי יהודה. בניגוד לנגב, מדבר יהודה איננו חלק מקו המדבריות העולמי של קו הרוחב 30°⁰³, אלא מדבר מקומי הנקרא "מדבר צל גשם". כלומר תנאי השטח הייחודיים לאזור הפכו אותו למדבר. רוב שטחו של המדבר מכוסה בסלעי קירטון רכים, שהם אטימים יחסית לחלחול ולפיכך תורמים לצחיחותו של האזור. אטימותו של הסלע גורמת לכך שמי הגשם נאספים בערוצים וגורמים לעתים לשיטפונות עזים בעת שירידים גשמיים רבים בהר חברון, ממזרח לקו פרשת המים הארצית. כסות הצומח במדבר יהודה דלה, הן מסיבות אקלימיות וקרקעיות, והן משום הרעיה הרבה. יחד עם זאת, במצוקי הנחלים שוררים תנאים של לחות יחסית, ומעיינות גדולים דוגמת עינות צוקים (עין פשחה), עין גדי ומעיינות אחרים מאפשרים קיום של עולם צומח וחי עשיר. אזור בקעת ים המלח מקיים גם תעשייה מאסיבית של חקלאות ושל חציבת מינרלים, תיירות, מרכז מחקר ושמורות טבע המגנות על מינים אנדמיים ונדירים. קמפוס מדבר יהודה בא לסקור את מגוון ההיבטים שהוזכרו לעיל, ולהפגיש את המשתתפים עם נופי הטבע הבראשיתיים, לצד השפעות האדם, שמורות הטבע, מפעלי התעשייה, התיירות והחקלאות. הקמפוס יורכב משלושה ימים לפי הנושאים הבאים: יום א' - מים במדבר, יום ב' - מדע ומחקרים, יום ג' - תעשייה וחקלאות

2 ש"ס / 2 נ"ז / ק' / 60

א' 00-0253089 מר רמי זיתוני – מתכנת של 3 ימי סיור - 2018.12.27-2018.12.25
לינה בבית ספר שדה עין גדי

חופים - שמירת משאבי טבע ונוף במישור החוף של ארץ ישראל - קמפוס מחקרי

מישור החוף של ישראל מהווה אזור מעבר בין האקלים הים-תיכוני לאקלים המדברי. במשך שנות אבולוציה הפכה רצועת החוף למעין מעבדה להתפתחות מינים ותתי מינים שאין כמותם באף מקום אחר בעולם. 41% מהצמחים החיים רק בישראל וסביבתה מצויים במישור החוף, וזוהי הגלילה שבה עושר המינים הייחודיים לישראל הוא הגבוה ביותר בארץ. קצבי הפיתוח בישראל הם מהגבוהים בעולם המפותח. עם הגידול באוכלוסיית החוף הולכים ומצטמצמים השטחים הפתוחים ועל הנתרים מאיימים תהליכי הרס וניוון בגין השפעות אדם שונות, וביניהן: קיטוע נוף, פעילות בלתי מבוקרת של נופש ופנאי וזיהום לסוגיו.

קורס זה עוסק באתגרים התכנוניים של שמירת משאבי הטבע והנוף ברצועת החוף לאור לחצי הפיתוח ונגזרותיהם. בין הנושאים הנלמדים בקורס: דילמות בשימור מערכות אקולוגיות ימיות; שמירת הטבע בבתי הגידול החוליים של מישור החוף בישראל; ושיקום נחלים.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ק' / 60

ב' 00-0253099 ד"ר שי לוי-שלוש ימי סיור – ראו לוח סיורים

חטיבת התמחות – אדם ומדינה**החברה הערבית בארץ ישראל**

הקורס יציג בפני הסטודנטים מאפייני החברתיים, הכלכליים והפוליטיים של החברה הערבית בישראל. הקורס יבחן זאת ממספר רב של נושאים וזוויות ראייה שונות, מתחומי המשפט, כלכלה, היסטוריה, חינוך, סוציולוגיה ואנתרופולוגיה. המטרה של הקורס היא לתת לסטודנטים ידע בסיסי ורחב על החברה הערבית בישראל, בכדי להבין את האתגרים השונים שחבריה מתמודדים איתם, תוך התייחסות לשינויים חברתיים מתמידים בתוך החברה עצמה. הקורס ידגיש הן את הקונטקסט הישראלי של הווית "הערבי בישראל", בנוסף לקונטקסט האזורי והגלובלי שתורם את חלקו בעיצובה של הוויה זו.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0254011 ד"ר ראמוז עיד א' 12:00-13:30

שימור המורשת התרבותית בישראל ובמזרח התיכון

לקורס זה שתי מטרות עיקריות. הראשונה היא להציג בפני הסטודנטים את הגדרת המושג "מורשת תרבותית" וכיצד הגדרה זו מאומצת בישראל ובמזרח התיכון כיום. המטרה השנייה היא לבחון באופן ביקורתי את התיאוריות, השיטות והשאלות המעצבות את המאמץ להגן על המורשת התרבותית ולפרש אותה, וכיצד הן משפיעות על החברה המודרנית, על מושגי ההיסטוריה שלנו ועל תפקידנו בעיצוב עתידה. בעוד שהמושג "מורשת תרבותית" הוגדר בהתחלה כתחום שמתמקד בסימנים הפיזיים של העבר האנושי שקיימים בהווה, ההגדרה של המושג כיום כוללת גם את ההיבט המוחשי (פיזי) וגם את הבלתי מוחשי **Intangible cultural heritage**; בנוסף, אפשר לכלול בה הן את הישן מאוד ואת זה שעדיין בשימוש, מעשה ידי אדם והטבעי, הקבוע והחולף, הבלתי נראה, או אפילו האכיל. המורשת התרבותית היא גם מקצוע ותחום הדן ברעיונות על איך ולמה צריך לשמור, להגן ולהציג חפצים, מבנים, נופים ומסורות.

במהלך הקורס נלמד על שיקולים מעשיים, כגון מדיניות ציבורית ומסגרות משפטיות בתחום השימור, במיוחד בישראל. בראיה אזורית, נבחן את האיומים המודרניים על המורשת התרבותית - כגון עימות מזוין, הידרדרות סביבתית, פיתוח בלתי מבוקר וסחר בלתי חוקי במדינות כמו סוריה, עירק, מצרים וטורקיה. לשם כך נתייחס לתפקידים של דעת הקהל והתיירות בעיצוב דרכי ההגנה והפרשנות של המורשת התרבותית, ושאלות של אותנטיות וזהות, משפט בינלאומי, ואתיקה.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0253051 ד"ר ראמוז עיד א' 12:00-13:30

ספורט בא"י במאה ה-20 תרבות לאומיות ופוליטיקה

מטרת הקורס להכיר את עולם הספורט והתפתחותו בארץ ישראל, מאז שנות העשרים של המאה הכ' ועד לראשית המאה הכ"א. זאת, תוך בחינת המשמעות הלאומית והציונית שהוענקה לו בידי גורמים שונים, בעולם הספורט ונמחוצה לו, ובחינת תופעות תרבותיות, אידיאולוגיות ופוליטיות הנוגעות אליו, והמאפשרות להבין לעומק את המשמעויות הגלומות בהתרחשות הספורטיבית והקבוצתית, והחורגות מקיום המשחקים כלשעצמם: ריבוד מעמדי, זהות לאומית וחברתית, מאבקים מקומיים וכלל-ארציים, פוליטיקת ספורט, תקשורת אוהדים ועוד.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0254021 ד"ר ראובן גפני א' 14:00-15:30

בין עזה לפקיעין: קהילות יהודיות בארץ ישראל המאה הי"ט

הקורס יעסוק ביישובים השונים (חלקם כאלו שנשכחו במהלך השנים) שמהן הורכבה האוכלוסייה היהודית ביישובים השונים בארץ-ישראל - פרט לירושלים - במאה הי"ט, ויבחן את אופיין של הקהילות השונות, את הרכבן האנושי, ואת היחסים המסחריים וההדדיים שקיימו עם האוכלוסייה הערבית המקומית. בקורס נכיר את קהילות היהודים ביישובים רבים, ובהם עזה, שכם, פקיעין, טבריה, עכו, לוד, יפו, חיפה, בית שאן ועוד.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0254021 ד"ר ראובן גפני א' 14:00-15:30

מדינה אחת פעמיים ים: סוגיות פוליטיות וחברתיות בארץ ישראל א

מדינת ישראל הצעירה עסקה בקליטת עלייה מאסיבית ורצון להבנות חברה יהודית מאוחדת. הסטודנטים יתחקו אחר הכוחות הפועלים ויבחנו את הפער שבין מטרות לבין הישגים. , אילו קבוצות שילמו מחירים כבדים וכיצד נעה הקרוסלה של הזהויות.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0254041 ד"ר אפרת קנטור א' 08:00-09:30 – קורס וירטואלי

מדינה אחת פעמיים ים : סוגיות פוליטיות וחברתיות בארץ ישראל ב
העבר של מדינת ישראל עמוס בצבעים אבל גם בכתמים. הקורס יפגיש את הסטודנטים עם פינות פחות נעימות לזכירה ויבחן אילו ערכים נרמסו ומה אפשר לעשות עם משא ההיסטוריה.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0254041 ד"ר אפרת קנטור א 09:30-08:00 קורס וירטואלי

"ונכדתי אומרת יש לי מבחן בשואה" משואה לתקומה??

הקורס יעסוק בהכרת המסגרת בה התרחשה השואה ובחינת הקשר בין אידיאולוגיה, טכנולוגיה ושואה. התוודעות לדילמות האנושיות של יהודים בשלבים שונים במלחמה. הכרות עם מחקרים חדשים בנושא שאיננו נח. כיצד חיים עם שואה ברקע. דפוס זכירה, דפוס שכחה

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0254061 ד"ר אפרת קנטור ד' 30:17-16:00

אסלאם לאומיות ומשבר המודרניות

קורס זה עוסק בהופעתן של מדינות לאום במזרח התיכון, כתופעה מודרנית משברית, וצמיחתן של אלטרנטיביות רעיוניות לאלו של האסלאם הפוליטי. הדיון יבהיר את שורשי התיאוריה הפוליטית בחברות מוסלמיות, יתאר את צמיחת הלאומיות כתופעה מודרנית, יבהיר את הקשר שבין השפעות המערב על התהליך המשברי באזור, ויעמוד על הקשרים שבין תופעת הלאומיות, דת וצמיחת של תנועות דתיות לאומיות ופוסט לאומיות במרחב. נתמקד בסוגיות שונות ממספר מקרי מבחן ובהם: תורכיה, מצרים, ישראל והמרחב הפלסטיני ותופעת המדינה האסלאמית (דאע"ש). במהלך הקורס נבחן את הקשרים המורכבים שבין צמיחתן של מדינות לאום במזרח התיכון והופעתן של מסגרות אסלאמיות חדשות, המבקשות להחזיר את האסלאם כמרכיב מרכזי במרחב הציבורי והפרטי. עלייתו של האסלאם הפוליטי והקשרים בינו לבין הפוליטיקה המזרח תיכונית והעולמית יעסיקו אותנו במסגרת מקרי המבחן השונים, והניסיון להבין תופעות עכשוויות כטרור מתאבדים, פונדמנטליזם, החליפות האסלאמית ועוד

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0254071 פרופ' נמרוד לוז ג' 30:19-18:00

אצבע הגליל: קונפליקטים מדיניים, אזוריים וסביבתיים - קמפוס מחקרי

אצבע הגליל, בפינה הצפון מזרחית של ארץ ישראל, הוא מאזורי הכפר המדוברים במדינת ישראל: בעל היבטים מדיניים כאזור גבול חשוב וסביבתיים כמקור של מי הירדן. מטרת קמפוס זה היא בחינת התפתחותו ההיסטורית של אזור צפון מזרח ארץ ישראל בעת החדשה ודיון במאבקים השונים שנוצרו סביבו, ובתוכו. במסגרת המדינית ייבחנו תהליך יצירתו בהסכמים מדיניים בין בריטניה לצרפת; הלחימה באזור אצבע הגליל במלחמת העצמאות; הסכמי שביתת הנשק בעקבות המלחמה והפיכתו של אצבע הגליל לאזור ספר מסוכן, והלוחמה בעצימות נמוכה סביב הגבול הלבנוני בעקבות מלחמת ששת הימים. כמו כן ייבחנו לעומק תהליכים אזוריים וסביבתיים הניכרים גם הם עד ימינו כגון: החברה הערבית וההתיישבות היהודית בתקופת המנדט ובראשית מדינת ישראל; המתחים החברתיים והמאבק על משאבים בין ההתיישבות העובדת לבין עיירות הפיתוח; פרויקט ייבוש החולה, יצירת שמורת החולה, נסיגת החקלאות ופריחת "עמק הצימרים" שבמרכזו "אגמון החולה": מפעל התיירות הכפרית המצליח במדינת ישראל בעשור האחרון.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0254089 ד"ר גיורא גודמן- 3 ימי סיור בימי חמישי – ראו לוח סיורים

מזון למחשבה: אוהל במרחב הישראלי – קמפוס מחקרי

אנחנו הוא מה שאנו אוכלים! אמרי לי מה את אוכלת ואומר לך מי את! אז מי באמת אנחנו? המזון שעולה על שולחנו, כמו זה שאינו עולה עליו, הבחירות שלנו בשוק או בסופרמרקט, העדפת מקומות הקניה שלנו, כל אלה מעוצבים במידה רבה מתרבותנו, השתייכותנו האתנית, מעמדנו הכלכלי ומשתנים רבים נוספים כחלק מתהליכי עבודת התרבות. האוכל העולה על שולחנו אינו אקראי או סתם 'מה שטעים לנו' אלא הוא ביטוי למערכות כוחות, מנגנוני ייצור, וביטויים תרבותיים שמעצבים באופן יום יומי את חיינו ותפיסת עולמנו, ומכאן גם את העדפותינו הקולניריות. אכילת מוצרים מסוימים וההימנעות מאכילת אחרים (חזיר, יין, מאכלי ים) הם ביטויים מובהקים לקשר שבין תרבות למזון.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0254099 פרופ' נמרוד לוז

3 ימי סיור שיתקיימו בימי חמישי – 3 ימי סיור ביום חמישי – ראו לוח סיורים

קורסים רגיונאליים:**רגיונאלי גליל א'**

סמסטר א, הגליל העליון

הגליל העליון הוא יחידת הנוף הצפונית ביותר של ארץ ישראל שממערב לירדן, יחידה של הרים גבוהים, נוף מבוותר, מיעוט יישוב וצומח מאפייך. בסמסטר זה נעסוק בניתוח של האופי הגיאוגרפי והשפעתו על התיישבות האדם בעבר ובהווה כשברקע גם האופי הבוטני והזואולוגי. נחלק אותו ליחידות הנוף המצומצמות שלו ונסקור את האתרים המרכזיים לתקופותיהם. במסגרת הסיור שיערך לאזור, יגיש כל סטודנט עבודת הכנה על פי נושאים שיחולקו בתחילת הסמסטר.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0255011 פרופ' מרדכי אביעם ד' 30: 15-14:00

רגיונאלי גליל ב'

סמסטר ב, הגליל התחתון

הגליל התחתון, ארץ של בקעות ורכסי הרים. טופוגרפיה זו גם היא הכתיבה את תולדות האדם. נכיר את החלוקה הגיאוגרפית המצומצמת יותר, נכיר את הדרכים שחצו בעבר את האזור הזה ואפשרו את המעבר מחוף הים אל תוך הארץ ומעבר לה. נכיר את הערים הקדומות ואת הכפרים שלצידן ונסה כסיכום להבין את ההבדלים שבין שתי היחידות של הגליל. במסגרת הסיור שיערך לאזור, יגיש כל סטודנט עבודת הכנה על פי נושאים שיחולקו בתחילת הסמסטר.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0255021 פרופ' מרדכי אביעם ד' 30: 15-14:00

רגיונאלי דרום א'

הקורס יעסוק בהיכרות רגיונלית של הנגב על כל מרכיביו, מן המסד הגיאוגרפי-פיסי ועד העת החדשה. במהלך הקורס נתח את התפתחות המערכת הנופית של אזור הנגב תוך בחינת יחסי האדם ונוף במרוצת הדורות. במסגרת זו ינותחו המרכיבים של התשתית הפיסית, התהליכים הגיאומורפיים, ויחסי הגומלין בין אלה לבין הפעילות האנושית – התיישבות, חקלאות ותעשייה בעבר ובהווה.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0255031 פרופ' חיים בן דוד ג' 30: 13-12:00

רגיונאלי דרום ב'

בסמסטר ב' יושם דגש בלימוד תולדות האדם בדרום הארץ תוך בחינת הקשרים בין נתוני הפיסיים של האזור לבין תופעות ההתיישבות והממצא הארכיאולוגי.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0255041 פרופ' חיים בן דוד ג' 30: 13-12:00

רגיונאלי עמקי הצפון א'

מטרת הקורס הינה להקנות כלים ללימוד חבל ארץ של אזור הכנרת, עמק החולה ומקורות הירדן מבחינה גיאוגרפית ונופית ומבחינה אנושית מהתקופה הפלאוליתית ועד תקופת הברזל. הקורס יעסוק באזור כיחידה גיאוגרפית, בעלת מאפיינים פיזיים, חברתיים ותכנוניים ייחודיים לה, הנובעים מהתנאים הגיאוגרפיים והפיזיים שבמסגרתם היא מצויה. נושאי הקורס כוללים גיאולוגיה, הידרולוגיה וגיאוגרפיה פיסית, הדרכים בעת העתיקה, העדויות הארכיאולוגיות לאדם הקדמון, והתלים החשובים בתקופת המקרא.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

א' 00-0255051 ד"ר מיכאל אוזבנד ג' 30: 17-16:00

רגיונאלי עמקי הצפון ב'

בסמסטר ב' יושם דגש בלימוד תולדות האדם באזורי העמקים הצפוניים בכלל ועמק החולה בפרט תוך בחינת הקשרים בין נתוני הפיסיים של האזור לבין תופעות ההתיישבות והממצא הארכיאולוגי.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 60

ב' 00-0255061 ד"ר מיכאל אוזבנד ג' 30: 17-16:00

שנה ג' – סמינריונים**חטיבת התמחות – ארץ ישראל בעת העתיקה****סוגיות נבחרות בחקר נופי התרבות של ארץ ישראל בעת העתיקה**

מטרת הסמינריון היא לרתום את הידע והכלים שקבלו הסטודנטים במהלך לימודיהם, לעבודת מחקר עצמית בנושאים שונים הקשורים בנופי התרבות של הארץ בעת העתיקה (משלהי ימי ממלכת יהודה ועד לכיבוש המוסלמי), על ההיבטים הטקסטואליים והחומריים שלהם. מעבר להנחיה מתודולוגית מעמיקה להדגשת הכלים ההיסטוריים העומדים לרשות החוקר ולכתיבת מדעית, יוצגו במהלך הקורס מספר סוגיות נבחרות לדיון, שמתוכם ומתוך רשימת נושאים מוצעת יבחרו הסטודנטים את הנושא בו יעמיקו חקר ובו יגישו את עבודת המחקר שלהם.

4 ש"ס / 4 נ"ז / ס' / 65

א 0252106-00 פרופ' חיים בן דוד ג' 14:00-15:30

ב 0252106-00 פרופ' מרדכי אביעם ג' 14:00-15:30

חטיבת התמחות – אדם ונוף: טבעה ונופיה של ארץ ישראל**סוגיות נבחרות נוף וסביבה בארץ ישראל**

הסמינר עוסק בסוגיות נבחרות בנוף ובסביבה בישראל, זאת תוך כדי לימוד שיטות מחקר בסיסיות בתחום מדעי הסביבה. הקורס כולל הרצאות פרונטליות בסוגיות סביבה שונות: ים המלח, משק המים, שינויי, שימור שטחים פתוחים, מגוון ביולוגי, שירותי מערכת אקולוגית, פלישה ביולוגית וקיימות. בנוסף הסמינר יכלול הרצאות עמיתים (רפראטים) בנושא עבודות הסמינר לצורך קבלת משוב ופיתוח דיון מפרה בכיתה.

4 ש"ס / 4 נ"ז / ס' / 65

ש' 0253106-00 ד"ר שי לוי ג' 08:00-09:30

חטיבת התמחות – ארץ ישראל בעת החדשה**ההתיישבות במעבר מיישוב למדינה**

המעבר מתקופת היישוב לתקופת המדינה אופיין בשינוי עמוק בדמוגרפיה של ארץ ישראל. שינויים דרמטיים התחוללו במעבר מחברת מיעוט יהודי לחברת רוב, מחברה הסכמית למדינה ריבונית. תקופת היישוב, התייחדה בחברה מגוייסת; עבודה עברית; חקלאות; דיבור עברי; תחושת הגשמה..

מטרת הקורס לבחון שינויים אשר התחוללו במעבר מיישוב למדינה בהתיישבות.

בעבודה סמינריונית, יבחן הסטודנט תנועה או מנגנונים בהתיישבות או ביישוב אחד.

העשור הראשון למדינה אופיין בהעברת מוקדי כוח לידי המדינה ושינוי דפוסי המעורבות החברתית. כמו כן הסטודנטים ייפגשו עם מוקדי כוח שנדחקו וחדשים שעלו לגדולה.

ייבחנו פעולותיה של תנועת חרות ככוח עולה שהביא למהפך בשנת 1977. יואר מקומם הרחב של חוגים אמוניים בכל מוקדי החברה הישראלית

4 ש"ס / 4 נ"ז / ס' / 65

ש' 0254106-00 ד"ר אפרת קנטור ג' 10:00-11:30

תכנית הלימודים לתואר שני (MA) בלימודי ארץ- ישראל

מטרת הלימודים

מטרת התכנית לתואר שני בלימודי ארץ-ישראל במכללה האקדמית כנרת היא לרכוש תובנות וכלים מתקדמים, שיכולים לסייע במחקר אקדמי ויישומי בתחום נופי תרבות וחברה בארץ-ישראל בעת העתיקה ובעת החדשה. כמו כן ייכללו ביעדי התכנית העשרת מורים, מורי דרך, מדריכים בגופי הטבע והסביבה בתחומי התרבות החומרית של ארץ-ישראל והעמקת ההיכרות של קבוצות היעד האלה עם השפעתו של האדם על הנוף הפיזי והאנושי של הארץ. כל אלו תוך יכולת לנתח את התהליכים והתופעות, ולהנחיל את הידע והכלים לנושאי ההוראה וההדרכה. הכלים הנרכשים בלימודים יאפשרו לבוגרים להמשיך בעבודה מחקרית במסגרת לימודי התואר השלישי באוניברסיטאות המחקר.

מבנה תוכנית הלימודים

בתכנית הלימודים תוצענה שתי מגמות לימוד: נופי תרבות וחברה בעת העתיקה ונופי תרבות וחברה בעת החדשה. הסטודנטים ילמדו 40 נ"ז במשך ארבעה סמסטרים לפי החלוקה הבאה: סמינר מחלקתי חובה – משותף לשתי המגמות (4 נ"ז) בשנה א'; שלושה קמפוסים מחקרניים – שניים במגמה הראשית ואחד במגמה המשנית (6 נ"ז), תשעה קורסים, שישה במגמה הראשית ושלושה במגמה המשנית (סה"כ 18 נ"ז). הסטודנטים יכתבו שתי עבודות סמינריוניות במגמה הראשית ועבודה אחת במגמה המשנית (סמינריון אחד לפחות בשנה – 12 נ"ז סה"כ). בקמפוסים יחויבו הסטודנטים במחקר פעיל על פי נושאי הקמפוס. בקורסי הבחירה הסטודנטים יהיו חייבים במטלות כמפורט בסילבוס. הסטודנטים חייבים לקבל ציון בכל הקורסים. לאחר תום הסמסטר האחרון יבחנו הסטודנטים בבחינת גמר. בבחינה יבחרו הסטודנטים בשני נושאים מהמגמה הראשית ובאחד מהמגמה המשנית. הבחינה תחובר ותיבדק על ידי מורי התכנית. ציון הבחינה יהווה 18% מהציון הסופי של התואר.

פירוט מבנה תכנית הלימודים:

מגמה	סיווג	הערות	נ"ז	ש"ס	אחוז מהציון הסופי
חובה	סמינר מחלקתי	הרצאות מחקריות של מורי המחלקה ושל חוקרים אורחים ממוסדות אקדמיים בארץ ובחו"ל.	4	4	1
מגמה ראשית	קמפוסים מחקרניים	שני קורסי מחקר שדה בהם יקיימו הסטודנטים מחקר פעיל.	4	4	6
	סמינריונים	שני קורסי סמינריון שבהם יכתוב הסטודנט עבודה סמינריונית, 4 נ"ז לכל אחד	8	8	30
	קורסים	שישה שיעורים בהם ישתתף הסטודנט השתתפות פעילה על פי סילבוס הקורס – 2 נ"ז לכל שיעור	12	12	18
מגמה משנית	קמפוס מחקרי	קורס מחקר שדה בו יקיימו הסטודנטים מחקר פעיל	2	2	3
	סמינריונים	קורס סמינריון אחד בו יכתוב הסטודנט עבודה סמינריונית	4	4	15
	קורסים	שלושה שיעורים בהם ישתתף הסטודנט השתתפות פעילה על פי סילבוס הקורס – 2 נ"ז לכל אחד	6	6	9
	בחינת גמר	בחירה של שלושה נושאים, שניים במגמות ההתמחות הראשית	-	-	18
	סה"כ		40	40	100

- **סיורים:** במהלך הלימודים ישתתפו הסטודנטים בסיורים, המהווים חלק בלתי נפרד מתכנית הלימודים, ומותאמים לתכני הלימודים בקורסים השונים. ההשתתפות בסיורים היא חובה. הסיורים נערכים בימי חמישי (שבהם אין מתקיימים במחלקה לימודים אחרים). על סיורים שיתקיימו ביום אחר תצא הודעה מוקדמת. הסטודנטים מתבקשים לקרוא בעיון את תקנון הסיורים של המחלקה.
- **עלות הלינה והאוכל בקמפוסים המחקריים הינה על חשבון הסטודנט (ואולם היא מוזלת וקבוצתית, מטבע הדברים).**
- **כל הסטודנטים לנים באותו אתר לינה (לא ניתן ללון אצל חברים או כל חלופה אחרת ביציאה לקמפוסים)**

ימי, שעות ומקומות הלימוד

- הקורסים הפרונטליים יתקיימו בכיתות שבמתחם תחנת הרכבת של צמח, בימי רביעי בין השעות 8:00 ל 20:00.
- לימודי השדה מחוץ לקמפוס (סיורים, קמפוסים מחקרניים) יתקיימו בדרך כלל בימי חמישי, אלא אם יימסר אחרת מראש

תנאי הקבלה

לתכנית יתקבלו ללא צורך בהשלמות כלשהו בוגרי תואר ראשון בלימודי ארץ-ישראל מהמכללה האקדמית כנרת, או ממוסדות אחרים בהם נלמדת תכנית לתואר ראשון בלימודי ארץ-ישראל, שסיימו את לימודי התואר הראשון בציון ממוצע "טוב" (75 לפחות).

בוגרי תואר ראשון בתחומים קרובים: גיאוגרפיה, ארכיאולוגיה, היסטוריה, מקרא, שסיימו את לימודיהם לתואר הראשון בציון ממוצע "טוב" (75 לפחות). מועמדותם של בוגרי תואר ראשון בתחומי דעת אחרים תתאפשר לאחר ראיון אישי עם ראש התכנית ובניית תכנית לימודי השלמה מתאימה.

לימודי השלמה

בוגרים שלא למדו לימודי ארץ-ישראל לתואר ראשון יחויבו בהשלמת קורסי מבואות הניתנים במסגרת לימודי התואר הראשון במחלקה (דרישות קדם). מספר קורסי ההשלמה לא יפחת מ- 8 ש"ס ולא יעלה על 16 ש"ס. לא יינתנו נקודות זיכוי לקורסי השלמה. תכנית ההשלמה תקבע לכל מועמד באופן אישי, על ידי ראש תכנית ה- M.A. בהתייעצות עם חברי ועדת ה- M.A. לרשימת הקורסים ראו בחלק הראשון של השנות לעיל.

תנאי המעבר משנה לשנה

על הסטודנט להשיג ציון של 70 לפחות בכל הקורסים בהם למד בשנה א'.

תנאי סיום הלימודים בתכנית

על הסטודנט להשלים את כל חובות הלמידה בקורסים בהם לא כתב עבודות סמינריוניות, ולהגיע לממוצע שלא יפחת מ- 70. ציון עובר בעבודה סמינריונית הוא 70.

זכאות לתואר

סיום כל החובות האקדמיות של התכנית בציון ממוצע של 70 לפחות, ובסמינריונים ובבחינת הגמר בציון של 70 לפחות, וצבירת 40 נ"ז הנדרשות על פי תכנית הלימודים המפורטת בסעיף 10 להלן.

פירוט תכנית הלימודים לתואר שני בשנה א (תשע"ט)

קוד הקורס	שם הקורס	סוג הקורס	מגמה	סמסטר	נ"ז	שש"ס
0257016-00	סמינר מחלקתי	סמינר מחלקתי	חובה כללי	שנתי	4	4
0258019-00	הכפר היהודי בגליל ובגולן	קמפוס מחקרי	עת עתיקה	א	2	2
0258029-00	סוגיות נבחרות בחקר ממלכת יהודה: שפלה, הר ומדבר	קמפוס מחקרי	עת עתיקה	ב	2	2
0258036-00	הנצרות בנוף ארץ-ישראל אלף השנים הראשונות	סמינריון	עת עתיקה	שנתי	4	4
0258041-00	חידושים בחקר בתי הכנסת הקדומים בארץ-ישראל	קורס	עת עתיקה	א	2	2
0258051-00	אדם וסביבה בצפון בקע הירדן בתקופות הפרה-היסטורית	קורס	עת עתיקה	א	2	2
0258061-00	דרכים עתיקות בארץ-ישראל ובמרחב הים-תיכוני	קורס	עת עתיקה	ב	2	2
0258071-00	קריאה מודרכת ביוסף בן מתתיהו: טקסט וריאליה ארץ ישראלית ארץ-ישראל	קורס	עת עתיקה	ב	2	2
0259019-00	הסיפור הישראלי של הצורות: מקורות לא טקסטואליים למחקר	קמפוס מחקרי	עת חדשה	א	2	2
0259029-00	ירושלים בית השלטון הבריטי – קמפוס מחקרי בעת החדשה	קמפוס מחקרי	עת חדשה	ב	2	2
0259036-00	מדידה ומפה: לתולדות המיפוי המודרני של ארץ-ישראל מנפוליאון עד PEF	סמינריון	עת חדשה	שנתי	4	4
0259041-00	מעימות לאומי למפה ההתיישבותית	קורס	עת חדשה	א	2	2
0259051-00	פרקים בתולדות ההתיישבות המדינית-ביטחונית	קורס	עת חדשה	ב	2	2

רשימת הקורסים לתואר שני בתשע"ט

קורסי חובה

סמינר מחלקתי

הסמינר המחלקתי הוא מפגש שבועי שיתקיים לאורך כל שנת הלימודים הראשונה ובו יחשפו תלמידי התואר השני לעולם המחקר בתחומי ארץ-ישראל תוך היכרות עם הדיסציפלינות השונות העומדות בבסיסו ועם מגוון כלי למידה. סדנאות מתודולוגיות של מורי הקורס, הרצאות נבחרות של מרצי התכנית ושל חוקרים אורחים ממוסדות אחרים להשכלה גבוהה בארץ ובחו"ל, מפגשי חוקרים בנושאים שונים ורפרטים נבחרים של תלמידים במחלקה.

2 ש"ש / 4 נ"ז / ס' / 70

ש' ד"ר ראובן גפני וד"ר יעקב אשכנזי ד' 18:00 - 19:30

מגמת נופי תרבות וחברה בעת העתיקה

קמפוסים מחקריים

הכפר היהודי בגליל ובגולן

בקמפוס מחקרי זה נצא לכמה אתרים ארכיאולוגיים בהם התבצעו חפירות חלקיות בשרידי כפרים יהודים בגליל ובגולן. נכיר את השרידים ונלמד לזהות את חלקי הכפר גם על פי השרידים החפורים וגם על פי אלא שלא. נכיר את טיפוסי הבנייה הפרטית, נעסוק בקשר שבין המבנים לבתי הכנסת, בינם לבין המקוואות ובינם לבין מתקני הייצור. במקומות שניתן, נשווה את הממצא לתיאורים הספרותיים. חלק מהביקור באתרים יעשה בעבודה עצמית של הסטודנטים. באופן חריג, תיידרש הקריאה במקורות רק לצורך עבודת הסיכום ולא ליציאה לסיורים.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ק' / 70

א' פרופ' מרדכי אביעם (שלושה ימי סיור מרוכזים - ראו לוח סיורים)

סוגיות נבחרות בחקר ממלכת יהודה: שפלה, הר ומדבר

במסגרת הקמפוס יתודעו הסטודנטים לסוגיות הנמצאות כיום בחזית המחקר העוסק בממלכת יהודה מכינונה בראשית המאה העשירית לפנה"ס ועד לחורבנה בשנת 586 לפנה"ס. המתודה שנבחרה תאפשר להדגיש את ההיבטים הרגיונליים שאינם באים לידי ביטוי בשיעורים פרונטליים. כל יום סיור יוקדש לאזור גיאוגרפי אחר ובמהלכו הסטודנטים יעסקו בסוגיה מרכזית הקשורה במיקומו במרחב היהודאי. היום הראשון יוקדש לשפלה ובמהלכו נדון בשאלה מתי הפכה השפלה לחלק מן הממלכה. בנוסף, נסקור את התהליכים שאפיינו את התפתחותו של האזור עד לחורבנו בשנת 701 לפנה"ס בעקבות מסע סנחריב. היום השני יוקדש לאתרי ההר ובראשם ירושלים בירת הממלכה. במסגרת יום זה נעסוק גם במאפייני ההתיישבות בהר. ואילו היום האחרון יתמקד בבקעת באר שבע תוך דגש על מקומו של המסחר הבינלאומי בהתפתחותו של האזור (ובכלל זה הסחר בנחושת).

2 ש"ס / 2 נ"ז / ק' / 70

א' ד"ר חיה כץ (שלושה ימי סיור מרוכזים - ראו לוח סיורים)

סמינריונים

הנצרות בנוף ארץ-ישראל: אלף השנים הראשונות

הקורס יעסוק בבחינת הטיפולוגיה של היישוב הנוצרי בארץ-ישראל מהמאה הראשונה ועד לתקופה העבאסית: נכיר את ההתפתחות של צורות ההתיישבות במעטפת הנוצרית שלהן ונבחן כיצד השפיעה הנצרות על דמותה של העיר בארץ-ישראל בעת העתיקה המאוחרת, על אופיו ותפקודו של היישוב הכפרי והנוודי ועל חיי הכלכלה בתוך המערכות היישוביות וביניהן. מעבדת המחקר של הסטודנטים בקורס ישמשו מקורות כתובים – ספרות מסעות, כתבי אבות הכנסייה, כתובות, תעודות שנחשפו בקונטקסט ארכיאולוגי ומרכיבים של תרבות חומרית שנחשפו בסקרים ובחפירות ארכיאולוגיות.

4 ש"ס / 4 נ"ז / ס' / 70

ש' סמינר בעת העתיקה ד"ר יעקב אשכנזי ד' 12:00 - 13:30

קורסים**חידושים בחקר בתי הכנסת הקדומים בארץ ישראל**

בשני העשורים האחרונים פורסמו מחקרים חדשים רבים בתחום מחקר בתי הכנסת העתיקים בארץ ישראל. מחקרים אלה מתבססים הן על הממצא הארכיאולוגי – אדריכלי, אפיגרפי ואמנותי – הרב שנחשף מבתי הכנסת, בעיקר במרחב הצפוני של הארץ, והן מניתוח מעמיק של המקורות הספרותיים ובעיקר ספרות חז"ל. במהלך הקורס נעסוק בסדרה של נושאים שהם חזית המחקר בתחום ונכיר את הממצאים המעודכנים ביותר בתחום חקר בתי הכנסת הקדומים של ארץ-ישראל.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 70

א' 00-0258041 פרופ' חיים בן דוד ד' 15:30-14:00

אדם וסביבה בצפון בקע הירדן בתקופות הפרה-היסטורית

בצפון בקע הירדן, סביב הכנרת, ידועים אתרים פריהיסטוריים רבים המשקפים את תולדות האדם בדרום הלבנט, החל מהאתר הקדום ביותר – עובידייה (1.5 מיליון שנה) – דרך אתר גשר בנות יעקב, מערות נחל עמוד, אוהלו II ועין גב ועד היישוב בשער הגולן. תוך היכרות מעמיקה עם אתרים אלה נלמד על התפתחות האדם ותרבותו החומרית, בדגש על הקשר שבין האדם לסביבתו, ועל רקע השינויים הגיאולוגיים והאקלימיים שחלו באזור זה במהלך 1.5 מיליון שנה.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 70

א' ד"ר דינה שלם ד' 16:00-17:30

דרכים עתיקות בארץ-ישראל ובמרחב הים-תיכוני

הקורס יעסוק בהכרות עם תופעות הדרכים הציבוריות בארץ לכל אורך התקופות ממסחר הנחושת המרחבי בתקופה הכלקוליתית ועד לתקופה הממלוכית. ילמדו כלי המחקר השונים לאיסוף המידע על מערכות הדרכים בכל תקופה תוך אימות ועימות בין המקורות ההיסטוריים והארכיאולוגיים.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 70

ב' פרופ' חיים בן דוד ד' 14:00-15:30

קריאה מודרכת ביוסף בן מתתיהו: טקסט וריאליה ארץ ישראלית ארץ-ישראל

בקורס זה יכירו הסטודנטים את כתביו של יוסף בן מתתיהו בדרך בלתי אמצעית, תוך קריאת פרקים נבחרים שדרכם משתקפת הריאליה של א"י הקדומה. הפרקים שיבחרו יעסקו בתיאורי נוף הארץ, תיאורי ערים ומבנים ואירועים שלהם יש השתקפות בממצא הארכיאולוגי שנחפר במשך השנים. הממצא הארכיאולוגי יוצג במצגות ובעיון בספרים ובמאמרים.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ש' / 70

ב' פרופ' מרדכי אביעם ד' 08:00-09:30

מגמת נופי תרבות וחברה בעת החדשה**קמפוסים מחקרניים****הסיפור הישראלי של הצורות: מקורות לא טקסטואליים למחקר**

קמפוס זה מבקש להפגיש אתכם עם משמעותם, תפקידם ומהותם של חפצים, תרבות חומרית והמוחשי כמקורות ללימוד המרחב והחברה הישראלים. בבסיסו מצויה ההנחה שאובייקטים אינם יכולים להימדד רק במשמעותם הפיזית אלא לכל חפץ וביטוי חומרי של תרבות יש סיבות, אידיאולוגיות ומשמעויות שיכולות לשמש אותנו בניסיון להבין טוב יותר עולמנו. בנוסף לתובנות תיאורטיות על התרבות החומרית, הנוף ויחסי אדם-סובב נעסוק בסוגיות אמפיריות שונות מהסובב הישראלי. כך נדון בתפקידן של אנדרטאות, מוזיאונים וחפצים, בדרכי ניתוח הנוף, בצורות של הקדושה, בבנלי וביום יומי גם יחד.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ק' / 70

א' פרופ' נמרוד לוז (שלושה ימי סיור מרוכזים- ראו לוח סיורים)

ירושלים בית השלטון הבריטי – קמפוס מחקרי בעת החדשה

מטרת קמפוס זה היא בחינת מעמדה המיוחד של ירושלים בתקופת המנדט כבירת השלטון המנדטורי. במסגרת זו ייבחנו הקמתן ופעולתן של מוסדות השלטון הבריטי בירושלים וכן ההשפעה של השלטון הבריטי על אופי הצמיחה האורבאנית, הדמוגרפית והתרבותית של העיר, ועל הקהילות השונות החיות בה. כמו כן, יידון האתגר שהעמידו לשלטון הבריטי הקהילה הערבית והקהילה היהודית, גם במתחים האתניים שביניהן וגם בפעולה האלימה שלהן בתקופות מרד ומרי כנגד שלטון המנדט.

2 ש"ס / 2 נ"ז / ק' / 70

ב' ד"ר גיורא גודמן (שלושה ימי סיור מרוכזים) הקמפוס יוצא לירושלים בתאריכים -24.3.2019
25.3.2019 ועוד שיעור נוסף בתאריך 14.3.2019
סמינריונים

מדידה ומפה: לתולדות המיפוי המודרני של ארץ-ישראל מנפוליאון עד PEF

המחקר המדעי של ארץ ישראל היווה את אחד הסממנים הבולטים לפתיחתה של 'העת החדשה' בתולדותיה. ראשיתו כבר במאה השמונה עשרה, במעבר מ'תיאורי נוסעים ועולי רגל' לספרות המתחילה לענות לקריטריונים של מחקר מדעי. אולם הוא צובר תאוצה רק החל מהעשורים הרביעי והחמישי של המאה התשע עשרה. כבכל מקום בעולם, כך גם בארץ המיפוי והכרטוגרפיה היוו אלמנטים מרכזיים במחקר זה.

הקורס יוקדש לסקירת התפתחות המיפוי המדעי של הארץ ושל חלקים ממנה, שהחל למעשה במפות פרי מדידותיהם של מהנדסי צבא נפוליאון בשלהי המאה השמונה עשרה, ועד ל'סקר של ארץ ישראל המערבית' שביצעו אנשי 'קרן המחקר הבריטי' בשנות השבעים של המאה התשע עשרה. ייבדקו תהליך התפתחות הכרטוגרפיה לתקופותיה, לגוניה ולנושאה, גורמי הרקע, דמויות החוקרים ותוצרי מחקריהם. הדגש יושם על מפות ירושלים, הגליל ושקע הירדן. גם העבודות הסמינריוניות יתרכזו באזורים הללו. המפות תבחנה מההיבט הכרטוגרפי (כולל התפתחות המיפוי), כמייצגות מציאות גיאוגרפית ואנושית, וכמייצגות הלכי רוח, תפיסות ואמונות של יוצריהן.

2 ש"ס / 4 נ"ז / ס' / 70

ש' סמינר בעת החדשה פרופ' חיים גורן ד' 10:00 – 11:30

קורסים

מעיינות לאומי למפה התיישבותית

במהלך הקורס תיבחן האופן שבו תוכננה ועוצבה המפה היישובית היהודית בארץ ישראל, מאז המחצית השנייה של המאה הי"ט ועד לעשרות השנים האחרונות. זאת תוך התייחסות ממוקדת להשלכות שהיו לעיינות היהודי-פלסטיני על עיצובה של המפה; לאופן שבו השפיעו התפתחות של העימות ועצמתו של בחירת אתרי ההתיישבות היהודית וסוגיה; לנקודות שבר בעיצוב המפה היישובית, וביניהן מאורעות תרפ"ט, המרד הערבי, מלחמת העצמאות, מלחמת ששת הימים ותכניות פינוי היישובים; ולשיח הציבורי העוסק בסוגיה זו לאורך השנים.

במסגרת זו, ייבחנו גם הגורמים שהביאו לשינויים תקופתיים באסטרטגיה היישובית היהודית בארץ, לפתרונות יישוביים נקודתיים שהוצעו לנוכח אתגרים ספציפיים, ולאופן שבו משקפת המציאות העכשווית את ההחלטות הראשוניות וההיסטוריות על עיצובה של המפה, לאורך מאה וחמישים השנים האחרונות.

4 ש"ס / 2 נ"ז / ק' / 70

א' ד"ר ראובן גפני ד' 08:00 - 09:30

פרקים בתולדות ההתיישבות המדינית-ביטחונית

מטרת השיעור להכיר ולבחון את התפיסה המדינית/ביטחונית של המוסדות הלאומיים של היישוב היהודי וממשלת ישראל והגופים המיישבים לאחר קום המדינה במדיניות ההתיישבות בארץ ישראל, מימי העלייה הראשונה ועד מלחמת ששת הימים – 1967. השיעור יעסוק ברקע המדיני והפוליטי בכל אחת מהתקופות הנדונות, תוך ניתוח המעשה ההתיישבותי ובחינת האתגרים ההתיישבותיים והביטחוניים שעמדו בפני המתיישבים.

4 ש"ס / 2 נ"ז / ק' / 70

ב' פרופ' זאב דרורי ד' 16:00-17:30